

Landet lär #48 Hur blir vi Smarta landsbygder? Ett verktyg för lokal planering och omställning

Hej och välkomna till Landet lär! Jag heter Sara Uddemar och jobbar på Landsbygdsnätverkets kansli. Idag ska det handla om hur vi blir smarta bygder och David Bennet från Omställningsnätverket ska visa oss ett verktyg för lokal planering och omställning. Det är avsnittet spelas in och du kan se dig igen, när du vill på vår webb. Adressen dit är landsbygdsnätverket.se/landetlar. Här hittar du också alla tidigare webinarier i den här serien. Vi har också fler webinarier på gång här under våren så håll lite koll på webben. Du som tittar kan välja att följa webinariet via webbläsaren eller genom att ladda ner Zoom-klienten, antingen till din dator eller till din mobiltelefon som en app. Om du har den här klienten så får du tillgång till alla funktioner i webinariet. Men om du inte kan eller vill ladda ner så kommer den att kunna ses och höra allt som sägs under webinariet i webbläsaren. Om du har några tekniska problem så brukar det mesta lösa sig om du går ur programmet och sen kommer tillbaka igen. Det finns också en del funktioner som kan vara bra att ha koll på. Längst ner till vänster har du Audio Settings och där gör dina egna ljudinställningar. Du själv kommer varken synas eller höras i det här webinariet. Däremot kan du ställa frågor och skriva kommentarer i chatten, den knappen finns också i listan nedanför. Här har vi en chattmoderator som samlar in alla era frågor under föreläsningen så tar vi dem efteråt. Ett tips är att ha chatten uppe hela tiden för då ser du vad som händer där. Du har också två olika val för vad du ska skicka ditt chattmeddelande och då är det bäst att välja "All panelist and attendees" för då syns ditt meddelande för alla. Och vi kommer att hålla på till klockan 12.45 ungefär. Innan vi släpper in dagens föreläsare vill jag veta lite mer er och var ni finns just nu. Nu kommer det upp en fråga på skärmen och ni ska klicka i två alternativ och välja mellan Stockholm Göteborg, Malmö, Annan stad, Tätort eller Landsbygd och så ska ni kryssa i om ni finns i Norrland, Svealand eller Götaland.

Jag ger er lite tid att svara på frågan. Den kommer att försvinna när ni har klickat i ert svar. Då så ska vi se hur det ser ut. Landsbygd verkar vara de flesta som finns i. Så där, nu ser ni också. Landsbygd sitter de flesta i 63 % och Götaland verkar ni ju också vara flest i. Generellt ganska braspridning över landet. Norrland 39 %, Svealand 20% och Götaland 41 %. Jättekul att när så många som har hittat hit. Hoppas det blir ett spännande webinarium det här. Då är det dags att släppa in dagens föreläsare, jag säger välkommen till David Bennett.

David: Hejsan! Tack! Sara: Du är ju aktiv i den ideella föreningen Omställningsnätverket och sitter också med i vår arbetsgrupp för Smarta landsbygder. Och i den gruppen har ni tagit fram ettryckande färskt verktyg om lokalplanering och omställning, och det här verktyget som duska berätta om min dag. Innan du sätter igång David ska jag också säg till er tittare att de som vill ha Davids presentation som en PDF kan skicka ett mejl till mig så kommer jag skicka den till er. På grund av Tillgänglighetsdirektiven så kan vi inte längre lägga upp PDF:er på samma sätt på webben som innan. Men skicka ett mejl så får ni den med vändande svar. Och min mejladress finns ju i det mejlet som ni fick med länken hit till Zoom. Ni får som sagt gärna ställa frågor till David i chatten. Tänk då på att skicka till "All panelist and attendees" för då syns din fråga för alla. Då så, David, om du är redo så är det bara att köra igång. David: Tack ska du ha, Sara. Då börjar på en gång att dela min presentation. Syns det bra? Sara: Absolut, det ser bra ut! David: Tack! Ja, David Bennett heter jag och jag fick inte svara på den där pollen men jag är i landsbygden i Norrland strax utanför Härnösand. Och ja, som Sara sa, så kommer jag att prata idag om levande bygder som ett verktyg fick heta som är utvecklade i den här gruppen för Smarta landsbygder. Och jag kommer från Omställningsnätverket. Det är inte bara jag om som är bakom det här som jag kommer att presentera idag, utan det är också Åse Claesson, ordförande i Hela Sverige ska leva, Tomas Norrby också, lärare i landsbygdsutveckling på SLU, jag, ordförande i Omställningsnätverket, med ordförande ska jag säga. Omställningsnätverket kan jag berätta lite grann om. Jag ska bara anta lite krasst att ni känner till Hela Sverige ska leva och SLU, men kanske inte så mycket om Omställningsnätverket, och det är en nationell förening som har som syfte att stödja lokala omställningsinitiativ runt om i landet och det är alltså omställning till hållbarhet som vi pratar om då. Och nyckeln i omställningsarbetet, menar vi, är samarbete, att göra det tillsammans. Att de kriserna som vi står inför är många och svåra och vi som individer har inte räckvidd och energi, och kanske inte tillräckligt till stånd de ändringarna som vi behöver, utan det är lokala grupper som kanske är tillräckligt med makt och möjlighet att skapa regenerativa lokala samhällen. Omställningsarbetet bedrivs lokalt i lokala grupper och den nationella föreningen har som uppgift, som sagt, att stödja de lokala initiativen med utbildning och action och anknytning och att nå till andra aktörer, till exempel som den här gruppen. Här har vi också med i teamet Catarina Nordin Thorpe som är ordförande i Smarta landsbygder-gruppen och Ulrika Holmgren är den som är med från Landsbygdsnätverkets kansli. Så ganska många har varit med. Utöver det kommer jag berätta om andra som också fick vara med och tycka till att lämna sin expertis under resans gång. Uppdraget som vi började fatta i arbetsgruppen för Smarta landsbygder, det

blev ganska tidigt synligt att vi skulle ha en lokalutvecklingsplan 3.0, det var ett förslag som kom fram ganska tidigt. Men sen från mittperspektiv så tyckte jag att det kanske istället kunde heta en lokalomställningsplan. Då var frågan skulle vi köra LUP 3.0 eller LoOP. Och stöd för omställningen kommer direkt från projektpresentationen alltså projektdefinitionen, där de här punkterna som ni ser nu på skärmen är med ganska tidigt i presentationen. Och det behovet av att ställa om och följer de globala målen försöka uppnå de globala målen, Agenda 2030-målen.

Det måste vi göra, för vi kan inte fortsätta på det här viset. Vi har hela den hållbarhetsdiskussionen på grund av just att samhället idag inte hållbart, det innebär att vi inte kan fortsätta på det här viset. Vi måste ställa om ganska radikalt eftersom vi inte har gjort det hittills under alla decennier vi har känt till problemen.

Och det är ett ställe om man såg till hållbarhet, ur de vanliga perspektiven: ekonomiskt, ekologiskt och socialt som definierades av Brundtland-kommissionen på 70-80-talet.

Resiliens är också med, det är ett favoritord i omställningssammanhang

som man skulle kunna kalla bouncebackability, förmågan att studsa tillbaka efter en motgång efter en kris kanske. Hur kan vi komma tillbaka? Och det är väldigt aktuellt nu den här Coronatiden. Det är många som pratar om "hur kommer vi tillbaka till det vanliga?" Vi i omställningsrörelsen ställde oss frågan eller ställde frågan är allmänt: Vill vi komma tillbaka till hur det var förut? Vill vi komma tillbaka till det här konsumtionssamhället eller vill vi studsa framåt till någonting nytt istället. Då hade vi förmånen att jobba med det i den här arbetsgruppen och hade möjlighet att utforska i just det här sammanhanget hur det skulle kunna se ut. Om vi kunde skapa ett verktyg eller någonting som skulle hjälpa bygder runt om i Sverige att studsa framåt till något nytt, ett nytt sätt att vara. Och det talade lite mer för en lokalomställningsplan istället för mer utveckling som vi kanske tänker kommer till ekonomisk utveckling, vilket är lite grunden till många av de problem som vi har. Och dessutom har vi Lokal utvecklingsplaner 2.0, är det så att vi vill ha ännu en version av det eller ska vi prova någonting nytt?

Ni får bedöma litegrann själva om det blev någonting nytt. Men metodiken som vi använder i den här gruppen var litegrann någonting som jag har jobbat med under 20 år under mitt tidigare liv som konsult inom lärande och utveckling på företag och organisationer, så jobbade vi enligt ADDIE-metodiken, som är en akronym för Analysis Design Development,

Implementation och Evaluation, en designutvecklingsmetodik som ärganska standard kan man säga. För analysdelen så jobbade vi med samtalscirklar och intervjuer och det skedde både enskilt och i grupper. Och där bjöd vi in tre grupper med nästan 20 personer som deltog i samtalscirklar, personer som hade arbetat med lokal utveckling och lokal omställning undervärdigt lång tid och lite kortare tid. Vi hade också representanter för unga och nyanländasvenskar för att försöka få med så många olika perspektiv som möjligt. I designfasen skapade jag en prototyp som gruppen kunde klämma och känna på modellen som det skulle bli, och det var lite grafikutveckling. Det kändes viktigt att ha entilltalande design. Vi hade sett lokal utvecklingsplan 2.0 som utvecklades av Leader Lappland och det var en väldigt inbjudande form på, lite brädspelsliknande, så det lätt inbjudande formspråket kändes viktigt att få med, att bjuda in, att sänka tröskeln till de här metoderna och övningarna som vi skulle sedan samla på oss

som var verktygets huvudsak. Samtidigt ville vi hålla kvar oss i omställningstankar och försöka få till en holistisk design och tänk så mycket som möjligt genom hela hela verktyget. Skrivande står det i design men det är mer storyboard egentligen utan skrivandet och manus kom ju i utvecklingsfasen. Och verktyget som vi hade till förfogande var Landsbyggsnätverkets CMS, alltså deras verktyg för att skapa en hemsida. Så det är inte det mest hyperinteraktiva verktyget eller möjlighetsmenyn det räckte liksom, det handlade inte om digital interaktivitet utan det var den mänskliga interaktiviteten som vi ville få till. Så vi tyckte att det var en lämplig teknik att använda i det här fallet. Och så höll vi på med manus där jag skriver de faktiska orden som ska vara med och väljer ut metoder som skulle vara med i verktyget. Implementation är när en grupp faktiskt använder verktyget och där söker aktivt testställen. Så om du efter dagens titt känner att du skulle kunna tänka dig att vara lite testgrupp, skriv gärna nu i chatten eller sen till Ulrika eller mig. Och utvärdering sen, hur ska vi utvärdera det. Vi tänker besökssiffror, användningssiffror men också intervjuer med användare, de grupperna som faktiskt tar och tillämpar och kan använda verktyget. I lärandegrupperna eller lärandecirklarna som vi hade som en del av analysdelen, så kom lärandet väldigt tydligt fram som en central del. Att det handlar om förhållningssätt väldigt mycket, att kunna ha ett lärande förhållningssätt. Vi fick också frågan om man måste vi utgå från kris, är det tänkande som måste vara grunden för det här. Nej, det är inte inte. Även om jag idag inledde med lite krisinformation, att det är ju lite bråttom att ändra vårt sätt att leva, som är nu i omställningsrörelsen, att man kan och ska utgå från personer som svarar till de olika kriserna. Jag ställer frågan på slutet av varje grupp "Vad är utveckling?" och ett

väldigtintressant svar som stannade med mig var att det är steget innanavveckling är sönderfall, så utvecklingen i ett linjärt perspektiv leder sedan tillavveckling. Och det är liksom projekttnänket. Så en viktig del av designen var ha ett cirkulärtänk i modellen som vi tog fram. Väldigt tydligt från de olika exemplen som viträffade i samtalscirklarna är just förhållningssättet, hur man är i världen, hur man är i bygden, är det som räknas, det är attär att en influgen projektledare med externa pengar når bara så långt. Det finns säkert många erfarenheterbland er som lyssnar idag och kanske på inspelningen av projektpengar. Vad händer i längden? Hur kan det här bli hållbart över tid? Det är förhållningssättet, hur man är i bygden som räknas, och det är ett lärande förhållningssättatt hela tiden se varje tillfälle, varje möte med sig själv med andra, med planetensom en möjlighet för lärande. Ungas stolthet över bygden var också enväldigt viktig del. Att skapa en känsla av stolthet känns som en viktig sak att få fram. Och att digitalt göra en ingång till fysisk träff och arbete, inte minst i covidtider. Så resultat, vi i ville att du ska det vara visuellt tilltalande, lättanvänt helstinte krångligt, digitalt, lätt att sprida och det skulle ha funktionenatt sänka tröskeln, vara relevant för både nybörjare och mer erfarna bygder. Vissa av er har kanske jobbat jättemycket lokalutveckling och det ska vara relevant för dig, och det ska vara relevant för de som inte har jobbat, en nybildad grupp ska också kunna hitta någonting här. Ska leda in till utforskning utan att kräva en guide eller en facilitator från allra förstabörjan. Vi ska helst introducera omställningssammanhanget och varaigenkännbar för de som är bekanta med lokal utveckling. Förhoppningsvis också väva lite sömlöst mellan LUP och LoOP.

Resultatet då är grafiskmässigt så har vi huvudgrafikenmed de fyra frågorna som utgår ifrån. Frågorna bjuder in till utforskning och dusäger att det inte är någon linjär process utan det är cirkulärt och man kan börja var man villberoende på vad som har hänt förut i bygden.

Vi föreslår i instruktionen att man som nybörjare kanske börjar på "Var är vi?"men man kan hoppa in lite vad som helst och förhoppningsvis bli inspirerad av deolika frågorna. Och i varje underdel så kommer man till tre olikaperspektiv. Det är huvudet, hjärtat och handen, och det är för att behållaomställningsperspektivet, det holistiska, att det inte bara är intellektuellaövningar utan det är relationer som måste också vara med. Hjärtat måstevara med att vi ska komma med hela oss till det här viktiga arbetet och sedanatt handen också är med, att den ska leda till pragmatiskapraktiska saker, att det synliggörs också att vi väljer att levapå ett annat sätt, ett mer hållbart sätt, eller i alla fall en vilja attutforska ett annat sätt att leva. Så lite skärmdumpar från verktyget.

Länken till det här verktyget som är live från och med idag ser ni här är och grafiken och lite introduktionstext. Så det är anpassat för datorskärmen, antagligen funkar det också väldigt bra på mobilen så att man kan som man kika på det lite var som helst, när som helst. Och där ser vi också de fyra huvudpunkterna: "Var är vi?" "Vad vill vi?" "Vad har vi?" och "Vad ska vi göra?" med lite instruktionstext till vad som finns där. Förhoppningsvis har vi träffat det härmålet av att vara en igenkännbar i lokal utvecklingsplan.

Vi brukar ju utgå från nuläget och önskat läge och hinder, resurser och aktiviteter, NÖHRA-modellen om man tar första bokstaven i nuläget, önskat läge, hinder, resurser och aktiviteter. Så vi tog inte alla delar, men vissa delar, och formade om dem till frågor som bjuder in till förhoppningsvis funderingar kring var vi är någonstans. Och det kanske är där som en av de största skillnaderna mellan LUP och LoOP, att omvärldsanalysen i omställningsperspektiv är ju lite större. Vi måste tänka på oss själva som en del av världen

och en del av bygden samtidigt, och de små sakerna som vi gör i bygden har påverkan också på kommunen, regionen, landet och världen. Och det som vi gör tillsammans har då ännu större effekt än vad vi kan uppnå som individer. Så det är en nulägesanalys, "Vad vill vi". Visionsövningar liksom, om man skulle drömma fritt, vad vill man åstadkomma? "Vad har vi?" är resursinventering och sen "Vad ska vi göra?" det är den faktiska planeringen framåt till aktiviteter som vi kanske vill genomföra tillsammans och under och en av dem är som sagt de där tre perspektiven av huvud, hjärta och handen. Jag hade fått instruktioner om att prata i 20 minuter och min timer kommer upp nu på 19 minuter 55 sekunder. Välkommen tillbaka, Sara! Sara: Exemplariskt tidsmässigt, David. Tack så mycket för detta. En jätteintressant presentation och nu ser också att länken till den här sidan ligger i chatten för den som vill titta på den. Men stanna gärna kvar här och lyssna lite så ni koll på den efteråt tycker jag nog. Ställ gärna lite frågor i chatten också till David, nu ska vi grilla honom när vi har honom här på plats. Men jag tänkte det, David, hur ska man få fler att engagera sig i lokal utveckling? Vi kan börja med den frågan. David: Ja, det är tiotusen kronorsfrågan egentligen. Det är ju liksom att göra det attraktivt. När vi jobbar med positiv personer så tror jag att vi har möjlighet att få till flera. Det är kanske så att det politiska arbetet saknar personer lite grann, att vi inte, vi känner liksom i den här brytningstiden att det så mycket som förändras hela tiden men vart är vi på väg egentligen? Lyssna till vetenskapen säger Greta till exempel. Vetenskapen kan säga var vi är just numera kan de berätta för oss också vad som händer sen? Jag tror inte de kan det. Utan det är vi som måste formulera våra visioner och när vi formulerar våra visioner och talar om dem

för andra lockar vi även andra till att dels tänka själva och dels kanske hoppa på någon galen idé som man själv har. Det ju liksom bara engagerademedmänniskor, medborgare, som har skapat förändring, det är det som behövs. Genom att ta ett steg själv först gör synligt, gör det attraktivt, gör det kul och roligt, så lockar vi även fler till att experimentera med det här. Medan det är på fullt allvarså måste vi kunna leka och experimentera också. Gör det lekfullt, gör det experimentellt, lustfyllt också är väldigt viktigt tänker jag. Sara: Bra tips där. Och jag tänkte apropå Greta, du nämnde henne, hur ska man få unga att vilja engagera sig i de här frågorna? David: Det är intressant, det kommer upp i samtalscirkelarna. Varför flyttar det ut unga? Och det finns ju en förväntan i nästan alla bygder att man endast kan förverkliga signär man flyttar bort från hemorten. Och det gäller för Ramsås, där jag är, eller Härnösand eller Sundsvall eller Umeå eller Stockholm eller Danderyd. De kanske tänker att de förverkliga sig i New York eller London. Det finns ju alltid en längtan bort och det finns ju värdefulla kunskaper där ute som man ska hämta hem. Men det är just det, att om bygden är attraktiv, om det levande, om det finns en framtidstro, att det finns ett förhållningssätt där människorsom vill något, som lever, så vill unga komma tillbaka, tänker jag. Vi ser också väldigt tydligt nu under Corona i, Västernorrland inte minst, hur folk tillbaka till landsbygden. Flyttar till och tillbaka. Och det är en global trend också. Folk flyr nästan från storstäder i Corona-tid, så det är en gyllenemöjlighet nu att fånga upp och göra något med de nyinflyttade som söker sammanhang. Sara. Och jag ska säga också vi har fler webinarier på det här temat under hösten om hur man engagerar unga. Gå gärna in på webben och så hittar ni lite mer information om det. Vi har fått en fråga Ville. Han vill ha konkreta exempel på "Vad finns?", "Vad vill vi?" och "Hur kommer vi dit?" Har du något svar på det, David? David: Jag måste tolka frågan lite grann. Verktöget har inte konkreta exempel på "vad finns?". Det bjuder på övningar för att ta fram vad vi vill och bjuder också in till att formulera planer för hur vi kommer dit. För det är ju lokala förutsättningar, det finns ingen lösning, det finns ingen "Så här gör du: 1, 2, 3" utan det som finns i min bygd är inte samma som finns i din bygd och det är inte samma människor, det är inte samma historik, det är inte samma plats så jag kan inte säga hur du ska göra. Jag kan ge lite ledtrådar på vad som skulle kunna funka, sätt att tänka, övningar som hjälper en att forma en grupp att tänka som en grupp, att utveckla en gemensam vision. Men det är ju ens eget arbete, egentligen. Kom gärna tillbaka om jag misstolkade din fråga. Sara: Precis, skriv gärna chatten, Ville, om du vill komplettera med. Vi har fått in en fråga från Hanna: Samverkar ni på något vis med kommuner eller finns det några tankar kring det? David: Ja, då ska jag tolka igen, att ni i det fallet är då Smarta landsbygder. Ja, absolut vi samverkar med kommuner och

regioner och det är ett jätteviktigt tänk och är även att en av kartläggningsövningarna i det här verktyget är att just titta på vilka institutioner och myndigheter som finns som man kan och vill samarbeta med. Det absolut inte begränsat till bygden utan bygden är finns alltid något eller flera sammanhang. Men man kanske kan tänka i termer av cirklar. Det är jag och det är vi i bygden och det kommunen och regionen och landet. Vi är alltid med i flera sammanhang. Vad man gör med det är upp till den lokala gruppen men det är absolut rekommenderat att söka de större och bredare sammanhang också. Samtidigt som man alltid kommer hem till bygden. Det är en dans fram och tillbaka. Sara: Jättebra, hoppas det var svar på frågan där Hanna. Vi har fått en fråga från Catarina: Har du något tips om hur man kombinerar äldres erfarenhet med ungas framtidsdriv på något bra sätt? Hur får man en bra balans i en grupp som vill utveckla bygden?

David: Det är en jättebra fråga, flera frågor egentligen. Äldres erfarenhet jobbade jag med lite grann när var konsult i företag och organisationer, med störr pensionsavgångar och så. Och det är inte så att man bara kan gå dit till någon som har jättemycket erfarenhet och säga "ge mig all din erfarenhet" utan man bygger upp tillit. Man måste liksom bygga en relation med den människan. Och det sker på olika sätt, men egentligen vet vi hur vi bygger relationer och fika är en bra start. Att bjuda in det är A och O egentligen. Kom och var med, kom och lyssna, kom och berätta. Se vad vi vill, se vad du har att säga om det.

Att tänka att allt och alla är välkomna är en bra utgångspunkt.

Sara: Och hur kombinerar man det här med de ungas framtidsdriv?

David: Men det kanske beror lite på vem som tar initiativ till en grupp eller eller sammankomst eller så. Om det är unga eller äldre eller någonstans däremellan.

Men det beror på vilket håll de ungas framtidsdriv går. Vad har de äldre för erfarenhet av det som kan vara ett litet varningens finger. "Det där försökte vi med på 60-talet och det funkar inte".

Det kan tolkas som "Försöker inte igen". Det kan också tolkas som "Försök igen och igen, det funkar det inte då. Kanske om man kan hjälpa folk att analysera "Varför funkade det inte?". Inte bara låta det ligga vid "det funkade inte" och sen är det slut med diskussionen utan "Varför? Vad var det som hände? Vad var sammanhanget?" "Vad är annorlunda nu i det här sammanhanget idag? Finns det någonting annat som vi kan använda? Kan vi använda sociala medier på något nytt sätt? Någon annan teknik eller är det bara

tidsandan annorlunda. Det finns en andra uppsättning människori bygden som påverkar. Det nästan alltid någonting som är annorlunda som gör att man gärna kan försöka igen med någonting.

Eller att man väljer att inte försöka igen med någonting och göra något annat istället. Bra balans i en grupp är en jättestor diskussion. Vad är bra balans och vad betyder det?

Bjud in brett tänker jag. Ge så många som möjligt möjlighet att vara med och tala om vad man håller på med och inte aktivt exkludera någon. Även den besvärliga grannen som brukar vara jobbig. Bjud in honom eller henne, det är kanske öppningen som man har väntat på. Att komma på kopp kaffe, det kanske är det som räcker för att få allting att förändra och så får du en stark allierad i allt arbete framåt.

Sara: Bra tips där, David. Vi får se om det kommer några mer följdfrågor där. Vi får vidare med en fråga från Lina: Har du några tankar kring hur antalet människor som bor och jobbar i en kommun står i direktkoppling till kommunens resurser, alltså skatteintäkter. Att erbjuda godservice och att få invånare att känna att de är viktiga och satsade på. Lång fråga där, är du med på hon menar, David? David: Ja, precis. Kommuner överhuvudtaget har det väldigt svårt just nu. Det är ju krympande skatteintäkter över lag och det är ju statsbudgeten, alltså pengarna som går till kommuner och regioner, vad jag förstår, krymper hela tiden. Och omställningsperspektivet är att vi inte bara ska sitta och vänta på att det kommer medel ovanifrån utan vi tittar på de resurserna som vi har här, ofta i form av mänskliga resurser. Vad kan vi göra med vår egen kreativitet på en begränsad budget. Och hela det här verktyget bjuder in till ett annat sätt att tänka kring resurser. Kronor finns med i bilden på "Vad har vi?" men det är också en människa och engrönsak. Men vad vi har i bygden.

Vi är värda att satsa på. Kommunen kanske inte har möjlighet att göra det ekonomiskt, dom kanske inte har fantasi nog att de hur de kan göra det utan ekonomi. Men vi är värda att satsa på oss själva. Så det är en stolthet över att vara människor.

Om du vill ha någonting så arbeta för det. Och om det kräver stora ekonomiska resurser så kanske man kan tänka på ett annat sätt och börja på ett annat ställe och visa att det här är värt att satsa på. Sen finns också finansiering från andra håll också om man absolut måste gå den vägen, men kan man låta en synvända ske att det kanske inte är extern finansiering som är det första och viktigaste.

Sara: Jättebra, tack för det svaret. Jag ser att det kommer ganska många frågor i chatten så vi ska försöka rappa på så att vi hinner med så många som möjligt. Christer har en fråga: Går det att definiera eller sätta kriterier för hur en bygd går mot mer hållbarhet? En utveckling behöver ju inte alls stämma överens med miljömålen?

David: Ja, vilken bra fråga. Jag håller helt med. Utveckling för tankarna direkt till direkt till ekonomisk utveckling och den industriella modellen som det industriella mindsetet där vi ska omvända naturen till pengarsom har fått oss till det vi är, kollektivt som civilisation. Så utveckling är jag återhållsam med. Definiera och sätta kriterier, det har vi inte gjort och jag är lite tveksam till att göra det. Det är ju lite upplevelsebaserat men en ettord som vi använder i omställningssammanhang är regenerativt. Bidrar det här till ökat välmående för naturen? Och då ingår också människan som en del av naturen.

Så ett kriterium, en definition, eller en fråga egentligen, en utvärderingsfråga: Bidrar det här till ökat välmående, ökad livsduglighet på den här platsen? Ökad biologisk mångfald skulle också kunna vara någonting. Om man går ut och mäter saker så kan det vara biologisk mångfald, välmående bland människorna, kan man till exempel titta på. Sara: Bra tips där! Vi hastar vidare med en fråga från Roger: Kan en lokal ekonomisk analys hjälpa till att komma framåt? David: Jajamen, den finns med som ett av metoderna som är med i verktyget.

Sara: Precis, den hittar ni på webbsidan. Frans har en fråga: Om det inte finns en lokalvilja till förändring, hur gör man då?

David: Alltså, jag kan bara verka där jag är. Jag kan inte påverka i Rosengård i Malmö, till exempel. Eller visst kan jag det på något sätt men vi kan inställa om andra. Vi kan förhoppningsvis i bästa fall inspirera andra och förhoppningsvis alla att vilja ställa om men omdet inte finns någon vilja att göra det så känner jag personligt att min energi är bättre använd på andra ställen, närmre mig och min familj, än att försöka rubba någon som absolut inte vill någonting överhuvudtaget. Så man får välja sina fighter.

Sara: Precis, tack för det. Vi går vidare, vi har nog tid för en eller kanske två frågor till. Eva undrar: Jag vill gärna vända på frågan: Hur får vi äldre de unga att engagera sig i möten och samtal?

David: Hur får vi äldre de unga att engagera sig? Ja, att bjuda in tänker jag. Börja men fika och se vad händer.

Man kan fråga sig varför de inte är engagerade.

Bygdeföreningen kanske är äldre. Vad är det för aktiviteter som finns, vad är det för frågor som ställs, vilka frågor tycker de unga är relevanta att utforska? Det kan vara så att man ska omvärderas yftet med, till exempel bygdeföreningen, från en förvaltning till en omställning, kanske. Vilka frågor är vi mest intresserade av? Är eller midsommar och jul?

Vad vill vi? Finns det liv i frågan för er så finns det liv ifrågan för andra grupper också, tänker jag. Om ni känner er engagerade så gör andra också det, om ni inte gör det så kanske ni ska tänka om och hitta någon annan fråga som engagerar mer. Sara: Och med de orden får vi faktiskt börja runda av den här frågestunden. Om du som tittar känner att du inte har fått svar på din fråga, eller om du vill ställa en ny, så gårdet såklart bra att höra av dig direkt till David. Hans mailadress kommer upp i bild alldeles strax. Stort tack till dig, David, för att du kom till oss i Landet lär. David: Tack för inbjudan, och tack för frågorna. Sara: Och tack också alla er tittare som har varit med i dag.

Nu ska ni få upp en liten ruta på skärmen med några frågor om vad ni tyckte om det här webinariet. Ta gärna några sekunder på er att svara på det, och när ni har svarat så försvinner den rutan på skärmen också. Ni som vill får gärna skriva en kommentar i chatten också. Det är viktigt för oss att veta i andra ordalag om vad ni tyckte om ni kan lämna lite tips och så på vad ni vill se framöver. Då ska vi se här. Vill du se det här webinariet igen så hittar du det på vår webb: landsbyggsnatverket.se/landetlar. Vi kommer lägga upp det här under eftermiddagen. Och här kommer vi också lägga upp information om de kommande webinarier närmast under våren så håll lite utkik där. Då säger jag tack för idag och hoppas att vi ses snart igen! Vill du ställa en ny fråga? Skicka ett mejl till: david.bennett.se@gmail.com